

Beszámolók ◦ Szemlék ◦ Közlemények

OKTATÁS—KÉPZÉS

A FELHASZNÁLÓK OKTATÁSÁNAK MÓDSZEREI NYUGAT-EURÓPÁBAN

Audio-vizuális módszerek a Duisburgi Egyetemi Könyvtárban

Új módszert vezettek be a Duisburgi Egyetemi Könyvtárban, Észak-Rajna–Vesztfália tartomány (NSZK) egyik legfiatalabb, 1972-ben alapított egyetemének könyvtárában az egyetemi hallgatók – mint felhasználók – oktatásában.

Az oktatás formái

Az oktatás formái az információs szolgálat egyszerű válaszaitól a nyomtatott tájékoztató füzeteken át a film-és diavetítésig terjednek.

Az oktatás aszerint is differenciálódik, hogy az egyetemi tanulmányok folyamán mely években vagy félévekben kerül sor az oktatásra, illetőleg az oktatás különböző szintű és tartalmú lehet, sőt több féléven át is folyhat.

A múzeumokban jól bevált, hogy a művészettörténetész tárlatvezetők helyett a látogatókat bérelhető, hordozható magnó információi igazítják el a műkincsek között. Miért ne lehetne hasonló módszert alkalmazni a könyvtárakban is, teszi fel a kérdést a szerző. Véleménye szerint elsősorban a műszaki és a természettudományokban – de még a társadalomtudományokban is – a

legfontosabb segédkönyvek, bibliográfiák ismertetése megoldható lenne hasonló – öninstrukciós – módszerrel. Sőt, ebből további előny is származnék, mert az egyes programokat átvehetnék mindazok a könyvtárak, amelyek ugyanazoknak a segédkönyveknek a használatát kívánják megtanítani olvasóiknak.

A felhasználók oktatása az egyetemi könyvtár AV-részlegében

Az AV médiatéka állománya 30 000 egység, benne 7000 dialemez, 250 film, 1500 transzparens (fólia), 15 000 mikrofilm/mikrofilmlap, 250 képszalag kazetta, 900 magnószalag/magnókazetta, 1800 hanglemez és sok egyéb nem-hagyományos dokumentum (pl. poszter) található.

Annak érdekében, hogy az egyetemen az AV médiatéka állománya és szolgáltatásai minél ismertebbek legyenek, információs füzetet adtak ki, és minden félévben legalább négy vezetést, továbbá egy kétórás előadást tartanak. Évente kétszer pedig kiadják, és szétküldik az új szerzemények jegyzékét.

Az AV médiatéma megismertetésére azonban a legjobb módszernek mégis az audio-vizuális diavetítést tartják, amelynek műsorideje jelenleg 12 perc. Vetítése az egyetemi könyvtár két legforgalmasabb szakrészlegében, egyéni bekapcsolással, ún. öninstrukciós módszerrel történik. A felhasználó – esetleg több felhasználó – előtt gombnyomásra megjelenik a 60X90 cm-es képernyőn a dialemez képe, és hangosan vagy telefonkagylón keresztül hallható a zenei aláfestés, illetve a magyarázó szöveg. A berendezés a duisburgi *Electrosonic cég Autocompact 69* típusa. Ára 10 000 DM.

A program elkészítése 6000 DM-be került. A forgatókönyvet könyvtáros írta. A dramaturg egy professzor volt, és 3 hallgató is részt vett a program kidolgozásában. Az aláfestő zene komponálásával egy zeneszerzőt bíztak meg. A program 75 dialemezt tartalmaz. Ebből 40 dia a különböző audio-vizuális és nem-hagyományos dokumentumokat, valamint a berendezéseket mutatja be. A katalógusrendszer 18, a használat és irodalomfeltárás 17 színes dián tanulmányozható.

A program a következő kérdésekre ad választ:

1. Milyen dokumentumokkal rendelkezik az AV-részleg, és milyen szakterületeken nyújtanak ezek információt?
2. Milyen berendezések működnek az AV médiatékában?
3. Hogyan találunk meg egy ismert címet?
4. Hogyan találunk meg egy meghatározott témához a médiatékában őrzött dokumentumot?
5. Mit tegyünk, ha a témához nem találunk anyagot?
6. Milyen információs források állnak ebben az esetben rendelkezésre, és hogyan juthatunk hozzájuk?
7. Ki tud bennünket az irodalomkeresésben segíteni?

Tartalmilag a következő részekre oszlik a program: a bevezető rész kép- és hangeffektusokkal bemutatja, hogy a nem-hagyományos dokumentumok nemcsak a szórakozást nyújtanak, hanem didaktikai és információs szerepet is kaptak az utóbbi években; az egyetemi könyvtár monográfiákon és folyóiratokon kívül audio-vizuális és egyéb nem-hagyományos dokumentumokat is gyűjt, és ezek az AV médiatékában találhatóak. A következő rész az AV médiatékát mutatja be, a gyűjtemény egyes dokumentumtípusait és a berendezéseket. A berendezések kezelésével nem foglalkozik. Ezek után a program az egyes dokumentumtípusok (film, képmagnó-kazetta, hanglemez, magnószalag, magnókazetta, mikroformák, dialemez, továbbá térkép, tervrajz, plakát, oktató játékok stb.) megtalálását magyarázza meg a különböző katalógusfajták bemutatásával: szerzői és cím szerinti katalógus, szisztematikusan katalógus és egy külön katalógus az egyes dokumentumtípusok szerint. A dialemezek bemutatják a leírás elemeit és megmagyarázzák funkcióikat. Az utolsó rész a használat oldaláról mutatja be a gyűjteményt: az itt nem található

dokumentumok bibliográfiai feltárását, a könyvtárközi kölcsönzést, a belső kölcsönzést stb.

A program nem azoknak szól, akik először járnak a könyvtárban, hanem azoknak, akik a könyvtárat már ismerik ugyan, de az AV médiatéma szolgáltatásait még nem.

Szeminárium Essenben

1981. április 1–3. között Essenben (NSZK) az egyetemi könyvtár (Gesamthochschulbibliothek Essen) szemináriumot rendez a felhasználók oktatása témában.

A tanfolyam célja, hogy olyan könyvtári szolgáltatásokról nyújtson bevezető tájékoztatást, amelyek a könyvtárak többségében vehetők igénybe (pl. könyvtárközi kölcsönzés).

Az előzetes program szerint a következő témákról fognak referálni az előadók:

1. *A felhasználók oktatása AV-eszközökkel* (H. Müller, Frankfurt am Main),
2. *A felhasználók oktatása külföldön* (N. Fjällbrant, Göteborg),
3. *A felhasználók oktatásához szükséges anyagok gyűjteménye és felhasználása* (J. Malley, Loughborough),
4. *AV-eszközök műszaki felszerelése* (W. Anders, Essen),
5. *Tapasztalatok a felhasználók oktatásának céljára szolgáló anyagokkal* (Th. Priesack, Essen).

A BIOSIS használatának oktatása Ausztriában

Bécsben 1980. október 10-én a svájci CIBA Geigy cég munkatársa, Hana Mlodzik, előadást tartott a Biological Abstracts és a BA/RRM (Reports, Reviews, Meetings) nyomtatott formáinak és ezek mágnesszalagos változatának, a BIOSIS Previews-nak a használatáról. Ezeknek a szolgáltatásoknak az előállítója a BioScience Information Service, Philadelphia, Pa., USA.

Több mint 8000 folyóirat és sorozat anyagát dolgozza fel ez a szolgáltatás. A feldolgozásra kerülő kiadványok több mint 100 országban jelennek meg.

A BIOSIS Previews adatbázis több adatbankból leihatható (Lockheed, SDC, ESA/IRS, DIMDI).

A tanfolyamon egyrészt a nyomtatott változatok teljes felépítését és a keresési stratégiát, a különböző indexek használatát tanította meg az előadó, másrészt a BIOSIS Previews adatbázisban található adatformákat és hivatkozási elemeket ismertette.

Egyébként az egy keresésre jutó átlagösszeg a CIBA-nál kb. 40,- Sfr, ami nagyjából azonos az UBIS rendszer (Universitätsbibliothek Informationsstelle) keresési költségeivel.

Az UBIS ismertetése audio-vizuális módszerekkel

A grazi Egyetemi Könyvtárban (Universitätsbibliothek, Graz) 1980 novembere óta rövid audio-vizuális képsort alkalmaznak az UBIS, az egyetemi könyvtár információs és online referáló szolgálatának ismertetésére.

Az előadás egy 6 perces, 24 dialemez vetítéséből álló képsor, magnóról hangzó szöveggel, amely a témáról alapismereteket nyújt a könyvtárosok, dokumentációs és információs szakemberek, továbbá az információkat felhasználni kívánó olvasók részére.

Audio-vizuális módszerek az Innsbrucki Egyetemi Könyvtárban

Az 1980/81-es tanévben kezdődött meg az Innsbrucki Egyetemi Könyvtárban (Universitätsbibliothek Innsbruck) a felhasználók oktatása három lépcsőben:

1. Képernyőre dialemezeket kivetítő, magnóval szinkronba kapcsolt könyvtárismertető előadás.

2. Minden hét szerdáján, du. 3–4-ig, transzparensok vetítésével alátámasztott előadás.

3. Külön kérésre speciális vezetések a könyvtárban.

Bővebben az 1. lépcsőről érdemes megemlékezni. A bevezető előadás időtartama 5 perc 13 másodperc. Az előadást 32 színes dia teszi szemléletessé. Ez a sorozat 55 alapinformációt nyújt a könyvtár részlegeiről, helyiségeiről és a használatról. Az 50/50 típusú hangos diavetítő berendezést közvetlenül a bejáratnál, a hallban helyezték el. A dialemezeket Kodak karusszelben tartják, innen vetítik ki a képernyőre. A kazettás magnó Audiotechnics 152 S–2 típusú, a kettő szinkronban fut egymással. Az érdeklődő hallgató maga kapcsolja be a készüléket, hogy megismerkedjék a könyvtár használatával kapcsolatos alapinformációkkal.

Az I. félév tapasztalatai szerint ritkán állt a gép, szinte mindig nézte valaki a vetítést, illetve hallgatta telefonkagylón keresztül a szöveget. (A berendezést, lévén négy telefonkagylója, egyszerre négyen használhatják.)

A program elkészítésében segítséget nyújtott a könyvtárosok számára a Brémai Egyetemi Könyvtár (Universitätsbibliothek Bremen) által átengedett program. Az előadást a folyamatos használat érdekében kétszer vették fel, felhasználva ehhez összesen 62 színes és 20 fekete-fehér diát.

Az AV-Rückprojektionsbox 50/50 ára 4220 DM. (Gyártó cég: Plus-Werbung Helmut Schnitzer, Postfach 1164, D – 7924 Steinheim e.A.)

A Bécsi Egyetemi Könyvtár módszere

A Bécsi Egyetemi Könyvtár (Universitätsbibliothek Wien) a felhasználók oktatása terén a következőképpen jár el:

1. Az elsőévesek részére minden félév elején az auditorium maximumban bevezető előadást tartanak, „Hogyan használom az Egyetemi Könyvtárat?” címmel, dia- és filmvetítéssel egybekötve. Az előadás után csoportokban a központi könyvtár olvasószolgálati helyiségeiben a helyszínen szemléltetik a tanultakat.

2. Különböző felhasználói csoportok (diákok, elsőévesek és „haladó felhasználók”) részére az év folyamán bármikor megmutatják a könyvtárat.

3. Minden félévben az összes kar hallgatói részére kétórás előadást tartanak „A tudományos munka a tudományos könyvtárakban” címmel, amelyet a könyvtárban mindig gyakorlati oktatás követ.

A fentiekben kívül használati szabályzatok és könyvtári ismertetőik segítik a további ismeretek elsajátítását.

A központi könyvtár használatán kívül a kari és intézeti könyvtárakban a tanszemélyzet is tart könyvtárismertető előadásokat.

A jövőben – az eddigi gyakorlat továbbfejlesztéseként – a felhasználók oktatása három lépcsőben fog történni:

1. általános témájú könyvtárvezetés minden félév elején,
2. szakirányú előadások az első tanulmányi szakaszban,
3. speciális bevezető előadások a tudományos munka megkezdésekor, annak elősegítésére.

Svájc: Tanfolyam a CAS (Chemical Abstracts Service) oktatására

Bernben 1980. október 27–28-án a Svájci Műszaki Információs Intézet (Schweizerisches Institut für Technische Information) kétnapos tanfolyamot rendezett, amelyen kémiai, gyógyszeripari intézetek és egyetemi könyvtárak kb. 30 munkatársa vett részt Svájcban, Ausztriából és Olaszországból. A tanfolyamon a CAS munkatársa a Chemical Abstracts köteteit, a keresési stratégiákat ismertette dialemezek és transzparensok vetítésével. A nyomtatott kötetek használatának ismerete megkönnyíti és megrövidíti az online keresési időt a terminálon. A különböző adatbázisokat, amelyekből a CA lekérdezhető, ugyancsak ismertették, és összehasonlították őket teljesítmény és ár szempontjából.

Egyébként az intézetben folyamatosan oktatják a BIOSIS, az Excerpta Medica és egyéb fontos adatbázisok használatát.

/Mitteilungen der Vereinigung Österreichischer Bibliothekare, 33. köt. 3., 4. sz. 1980; DFW Dokumentation, Information, 28. köt. 6. sz. 1980; Online Mitteilungen der Kommission für EDV Anwender der Vereinigung Österreichischer Bibliothekare, 1980. 6. sz./

(Lécsné Mesterházi-Nagy Márta)